

İmam Hatip Ortaokullarında Yönetimsel Sorunlar ve Önerilen Çözüm Stratejileri (Aydın İli Örneği)

Management Issues in Imam Hatip Secondary Schools and Proposed Solution Strategies
(Aydın Province Case Study)

Yakup KAYA*

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, Aydın ilindeki İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan müdür ve müdür yardımcılarının deneyimleri temelinde 2012'den sonra ortaokul kademesinde eğitim vermeye başlayan bu okullarda ortaya çıkan yapısal, pedagojik ve kurumsal yönetimsel sorunları belirlemek ve bu sorunlara yönelik bağlamsal çözüm stratejileri geliştirmektir. Araştırma, nitel durum çalışması deseni çerçevesinde yürütülmüştür. Amaçlı örneklemle Aydın'daki farklı sosyo-ekonomik ve coğrafi özelliklere sahip 32 okulun yöneticileri -15 müdür ve 17 müdür yardımcısı- belirlenmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle toplanmış, elde edilen metinler içerik analizi yöntemine göre kodlanarak beş ana tema altında sınıflandırılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik aşamalarında uzman görüşü, kodlayıcılar arası güvenilirlik karşılaştırması, üye denetimi ve veri üçlemesi stratejileri uygulanmıştır. Analiz sonucunda beş temel sorun alanı tespit edilmiştir: Fiziksel altyapı eksiklikleri -eski binalar, donanım yetersizlikleri, bakım-onarım gecikmeleri ve destek personeli sıkıntısı-, öğretmenlerle ilgili güçlükler -nitelikli öğretmen atama süreçlerinde sorunlar, hizmet içi eğitim imkânlarının sınırlılığı, öğretim yöntemlerinde çeşitlilik eksikliği ve kurumsal aidiyet sorunu-, öğrencilerle bağlantılı problemler -düşük akademik hazırlık, motivasyon kaybı, sosyo-ekonomik dezavantajlar, teknoloji bağımlılığı ve değerler eğitimi bağlamındaki davranışsal güçlükler-, veli katılımına ilişkin engeller -bilgi eksikliği, beklenti-uyumsuzluğu, ekonomik ve coğrafi kısıtlar ile aşırı sahiplenme davranışları- ve müfredat ile ölçme-değerlendirme süreçlerindeki dengesizlikler -ders içeriği ve saat dağılımı konusundaki boşluklar, uygulama ortamı yetersizlikleri, ölçme kriterlerindeki görecelik ve öğretmen dirençleri-. Elde edilen bulgular, bu okulların yönetimsel kapasitesini artırmak için bütüncül ve çok boyutlu politikalara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu kapsamda altyapı yatırımlarının hızla tamamlanması, öğretmen atama ve sürekli mesleki gelişim programlarının yeniden yapılandırılması, öğrenci rehberlik, motivasyon ve değerler eğitimi faaliyetlerinin güçlendirilmesi, veli eğitimine yönelik farkındalık artırıcı çalışmaların düzenlenmesi, müfredat ve ölçme-değerlendirme süreçlerinin okul bağlamına uyarlanması ile bakım-onarım ve kaynak tahsis mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun artırılması önerilmektedir. Bu adımların hem eğitim kalitesini hem de yönetsel verimliliği olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, İmam Hatip Ortaokulları, Yönetimsel Sorunlar, Fiziksel Altyapı, Müfredat, Öğretmen-Öğrenci-Veli

Abstract

This study investigates the structural, pedagogical and institutional management challenges faced by Imam Hatip secondary schools in Aydın Province—institutions that were reinstated at the middle-school level after 2012—by drawing on the lived experiences of their principals and vice-principals and seeks to develop context-sensitive strategies for overcoming these obstacles. Using a qualitative case-

* Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, yakup.kaya@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1838-6007, Research Article/Araştırma Makalesi, Received/Geliş Tarihi: 01/07/2025, Accepted/Kabul Tarihi: 18/09/2025, Published/Yayın Tarihi: 18/09/2025.

study design, thirty-two school leaders were selected through purposive sampling to reflect diverse socio-economic and geographic settings within Aydın. Data were collected via semi-structured interviews, transcribed verbatim, and subjected to thematic content analysis; expert review, inter-coder reliability checks, member validation and data triangulation were employed to ensure credibility and trustworthiness. Analysis revealed five interrelated domains of concern. First, old-school buildings, inadequate equipment, delays in maintenance and a shortage of support staff undermine the continuity of the learning environment. Second, recruiting and retaining qualified teachers is difficult, while opportunities for in-service training are limited, pedagogical diversity remains low and organizational commitment is weak. Third, students exhibit low academic preparedness, diminished motivation, socio-economic disadvantages, excessive reliance on technology and behavioural challenges within the values-education framework. Fourth, parents often lack sufficient understanding of educational processes, harbor misaligned expectations and face economic or geographic constraints; some also exhibit overprotective attitudes that impede effective school-family collaboration. Fifth, discrepancies in curriculum content and instructional time allocation, insufficient practical learning spaces, the relative nature of assessment criteria and teacher resistance hinder the implementation of a balanced curriculum. The findings highlight the need for comprehensive, multi-dimensional policies to strengthen the managerial capacity of Imam Hatip secondary schools. Recommended measures include accelerating infrastructure investments, restructuring teacher recruitment, performance evaluation and professional development programmes, enhancing student guidance, motivation and values-education initiatives, launching parental-awareness campaigns, adapting curriculum and assessment frameworks to local contexts, and improving maintenance procedures, resource allocation mechanisms and inter-institutional coordination. Collectively, these actions are expected to bolster both educational quality and administrative efficiency.

Keywords: Religious Education, Imam Hatip Secondary Schools, Managerial Challenges, Physical Infrastructure, Curriculum, Teacher–Student–Parent Relations

Giriş

İmam Hatip Okulları, Türkiye eğitim sisteminde dini ve beşeri ilimleri bir arada sunan köklü kurumlardır.¹ Özellikle İmam Hatip Ortaokulları, öğrencilerin temel eğitim çağında hem Millî Eğitim Bakanlığı müfredatındaki dersleri hem de dini ilimler ağırlıklı dersleri birlikte almalarını sağlayan eğitim kurumlarıdır.² Bu okulların temelleri 1950’li yıllarda atılmıştır. 1951 yılında İmam Hatip Okulları yedi yıllık programlar halinde yeniden açılmış, 1973’te çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanunu ile bu okullara meslek lisesi statüsü verilerek mezunlarına yükseköğretime devam imkânı tanınmıştır.³ Bu yasal düzenlemeyle okul ve öğrenci sayıları hızla artan bu okulların Ortaokul kısımları 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu eğitimi öngören 4306 sayılı kanunun uygulanmaya başlanmasıyla eğitim sisteminden çıkarılmıştır.⁴ Yakın dönemde 30 Mart 2012 tarih ve 6287 sayılı kanun ile zorunlu eğitim 12 yıla (4 + 4 + 4) çıkarılarak İmam Hatip Ortaokulları yeniden eğitim sistemine dâhil edilmiştir.⁵ Bu düzenleme sonrasında İmam Hatip Ortaokulları hızla yaygınlaşmıştır. İmam Hatip

¹ Iren Ozgur, *Islamic schools in Modern Turkey: Faith, Politics, and Education* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 25.

² MEB Talim Terbiye Kurulu, “İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelgesi”, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_02/10103152_imamhatip_ortaokulu_hdc_2024_23.pdf; Ali Baltacı, “Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar”, *Bilimname* 40 (2019), 376-377. <https://doi.org/10.28949/bilimname.567258>.

³ Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), *Resmî Gazete* 28261 (11Nisan 2012), Kanun No. 6287.

⁴ İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu (İEK, METK), *Resmî Gazete* 23084 (18 Ağustos 1997), Kanun No. 4306.

⁵ İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (İEK), *Resmî Gazete* 14574 (26 Haziran 1973), Kanun No. 1739, 3.

Ortaokulu sayısı ve bu okullardaki öğrenci oranı dikkate değer biçimde artarak İmam Hatip Ortaokulları ülke genelindeki ortaokulların %17-18'ini oluşturur hale gelmiştir.⁶ Bu tarihsel ve yapısal arka plan, İmam Hatip Ortaokullarının dinî-kültürel mirasın müfredat temelli aktarımı ile temel akademik yeterlikleri bütünleştiren; toplumsal talep, hukuki düzenlemeler ve yerel paydaş ağlarınca sürdürülen bir ara kademeyi temsil ettiğini göstererek Türk eğitim sistemi içindeki konumunu ve stratejik önemini somutlaştırmaktadır.

Resmî haftalık ders çizelgeleri, İmam Hatip ortaokullarında DKAB'ye ek olarak Kur'an-ı Kerim, Arapça, Peygamberimizin Hayatı ve Temel Dinî Bilgiler gibi zorunlu derslerle genel müfredata ilave bir dinî öğretim seti öngörmektedir. Bununla birlikte bu çalışmada "müfredat" başlı başına bir problem alanı olarak değil, merkezi düzeyde tasarlanan programın yerel bağlamlarda uygulanabilirliği ve bu uygulanabilirliğin okul yönetimi üzerindeki etkileri bir problem alanı olarak ele alınmaktadır.⁷ Nitekim haftalık toplam ders saatinin (seçmelilerle birlikte) 36 saate ulaşması, programın kapsamından ziyade uygulama süreçlerini yönetsel olarak karmaşıktırabilmektedir: (i) ders dağılımı ve zaman çizelgesinin meslek dersleriyle genel dersler arasında dengelenmesi, (ii) öğretmen normu/branş uyumu ve görevlendirme planlaması, (iii) seçmeli derslerin grup açma eşikleri ve öğrenci taleplerinin rasyonel biçimde karşılanması, (iv) ölçme-değerlendirme takvimlerinin eşgüdümü ve (v) paydaş iletişimi (veli-öğrenci-yerel topluluk) gibi süreçler doğrudan okul yönetiminin kapasitesiyle ilgilidir. Literatürde kimi çalışmalar, özellikle meslek derslerinin içerik ve yöntem bakımından heterojen öğrenci profillerine aynı etkililikte hitap etmeyebildiğini, ders sayısı/yoğunluğu ile içerik tekrarının zaman çizelgesi ve öğretmen işyükü üzerinde baskı oluşturduğunu belirtmektedir.⁸ Dolayısıyla bu metin, "kapsamlılık" tartışmasını tek başına müfredata atfetmek yerine, merkezi tasarımın yerel uygulama kapasitesiyle (insan kaynağı, zaman çizelgesi, kurumsal eşgüdüm, izleme-değerlendirme) kurduğu ilişki üzerinden yönetsel sonuçlara bağlamakta; bulguları da bu kavramsal çerçeve içinde yorumlamaktadır.

Bu çalışma, Aydın ilindeki İmam Hatip Ortaokullarında yönetici pozisyonunda görev yapan uygulayıcıların (okul müdürleri ve müdür yardımcıları) deneyimlerine dayanarak, karşılaşılan başlıca yönetimsel sorunları tespit etmeyi ve bu sorunlara yönelik çözüm stratejileri önermeyi amaçlamaktadır. Literatürde İmam Hatip Liselerine yönelik bazı araştırmalar, bu okullarda öğretmen niteliği, öğrenci motivasyonu ve veli ilgisi gibi konularda çeşitli sorunlar yaşandığını ortaya koymuştur. Nitekim İmam Hatip Okullarında öğretmenlerin alan bilgisi ve pedagojik formasyon eksikliği,⁹ öğrencilerin derslere karşı ilgisizliği ve

⁶ Tuncay Karateke, "2012 Sonrası MEB İstatistiklerinde İmam Hatip Ortaokulları/Liseleri Üzerine Bir Değerlendirme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(4), (2021), 3869. <https://doi.org/10.15869/itobiad.915541>

⁷ MEB Talim Terbiye Kurulu, "İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelgesi", https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_02/10103152_imamhatip_ortaokulu_hdc_2024_23.pdf; Ozgur, *Islamic Schools in Modern Turkey: Faith, Politics, and Education*, 33.

⁸ İbrahim Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", *Journal of Turkish Studies* (2017), 49-80; Tuncay Karateke, "İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Çalışma", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2015), 162; Baltacı, "Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar", 380; Hilal Bayrakdar – Emine Keskiner, "DKAB Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi: İstanbul İli Örneği". *Talim* 8/2 (Aralık 2024), 209-232; Mustafa Kılıç, "İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (January 2015): 69-106. <https://doi.org/10.15370/muifd.58509>.

⁹ Karateke, "İmam-Hatip Liselerinde idarecilerin karşılaştıkları sorunlara yönelik nitel bir çalışma", 154; Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar", 60-64

akademik anlamda yetersizlikleri¹⁰ ile velilerin okulla iletişim ve katılımının sınırlı kalması¹¹ gibi problemler yaygın şekilde rapor edilmiştir. Ancak özellikle 2012 sonrasında yeniden açılan İmam Hatip Ortaokullarının kendine özgü koşullarında ne tür yönetimsel güçlükler bulunduğu dair ayrıntılı saha çalışmaları sınırlıdır. Bu bakımdan çalışma, Aydın ili örneğinde İmam Hatip Ortaokullarının pratikteki yönetim sorunlarını ortaya koyarak literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

İmam Hatip Ortaokullarında eğitim-öğretim faaliyetlerinin verimli yürütülebilmesi için mevcut sorunların bizzat okulları yönetenler tarafından bütüncül bir bakış açısıyla tespit edilmesi kritik önemdedir. Okul yöneticileri, hem kurumsal işleyişi hem de paydaşların (öğretmen, öğrenci, veli) ihtiyaçlarını yakından gözlemleyen uygulayıcılardır.¹² Dolayısıyla onların perspektifinden sahada yaşanan zorlukların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi, bu okullardaki eğitim kalitesinin yükseltilmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışma, Türkiye’de İmam Hatip Ortaokulların yönetimi konusunda pratikten gelen veriler sunarak teori ile uygulama arasındaki bağı güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Aydın ili gibi İmam Hatip Okullarının yaygın olduğu bir bölgede yapılması elde edilen bulguların benzer özellikler gösteren diğer yöreler için de fikir verebilmesini mümkün kılacaktır.

Bu çalışma, elde ettiği bulgular ve öneriler doğrultusunda eğitim yönetimi ve politika geliştirme alanlarına önemli katkılar sunmaktadır. Öncelikle İmam Hatip Ortaokullarının yönetsel meselelerini sahadan gelen verilerle görünür kılarak literatürde nispeten ihmal edilmiş bir konuya ışık tutmaktadır. İmam Hatip Ortaokullarının işleyişine odaklanması bakımından çalışma, benzer okulların yönetimine ilişkin genellenebilir çıkarımlar yapılmasına imkân tanımaktadır. Ulaşılan sonuçlar, eğitim yöneticileri ve politika yapıcılar için değerli pratik ipuçları içermektedir. Okul yöneticilerinin dile getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri, Milli Eğitim Bakanlığı ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından İmam Hatip Okullarına yönelik stratejik planlamalara fikir vermesi bakımından önem taşımaktadır. Özellikle okul fiziki altyapısının güçlendirilmesi, öğretmen atama ve yetiştirme politikalarının gözden geçirilmesi, öğrenci rehberlik hizmetlerinin artırılması ve veli eğitim programlarının uygulanması gibi politika düzeyinde adımlar için bu araştırmanın bulguları yol gösterici olabilir. Dolayısıyla “Aydın ili örneği” üzerinden elde edilen yönetimsel deneyimler, Türkiye genelindeki İmam Hatip Ortaokullarının daha etkin ve verimli yönetilebilmesi için hem teorik bilgi birikimine hem de uygulamadaki geliştirme çalışmalarına somut veriler sağlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, İmam Hatip Ortaokullarının kalite geliştirme sürecine katkıda bulunmayı hedefleyen özgün bir girişim olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın temel amacı, Aydın ilindeki İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan müdür ve müdür yardımcılarının deneyimlerinden hareketle, saha verilerinde ortaya çıkan yönetimsel sorun alanlarını belirlemek ve bu alanlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmektir. Araştırmada aşağıdaki temel soruya yanıt aranmıştır:

- İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan müdür ve müdür yardımcılarının deneyimlerinden hareketle, saha verilerinde ortaya çıkan yönetimsel sorun alanları nelerdir?

¹⁰ Karateke, “İmam-Hatip Liselerinde idarecilerin karşılaştıkları sorunlara yönelik nitel bir çalışma”, 156-159; Aşlamacı, “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar”, 57-59

¹¹ Karateke, “İmam-Hatip Liselerinde idarecilerin karşılaştıkları sorunlara yönelik nitel bir çalışma”, 167; Aşlamacı, “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar”, 64-67.

¹² Burhanettin Dönmez, “Müfettiş, Okul Müdürü ve Öğretmen Algılarına Göre İlköğretim Okulu Müdürlerinin Yeterlilikleri”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 29/29 (Ekim 2002), 28.

Bu sorunun cevapları doğrultusunda her bir sorun alanına yönelik yerel düzeyde uygulanabilir somut çözüm stratejileri geliştirilerek İmam Hatip Ortaokullarının yönetimsel kapasitesinin güçlendirilmesi ve eğitim-öğretim ortamının niteliğinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir.

1. Yöntem

1.1 Desen

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak yapılandırılmış ve durum çalışması deseniyle gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması deseni, belirli bir olguya ilişkin derinlemesine bir analiz sunmayı amaçlayan ve olgunun kendi doğal bağlamı içinde anlaşılmasına olanak tanıyan bir nitel araştırma yaklaşımıdır.¹³ Bu çalışmada, Aydın ilinde yer alan İmam Hatip Ortaokullarındaki okul yöneticilerinin okul yönetimine ilişkin deneyim ve gözlemleri çok boyutlu bir yapı sergileyen sorun alanlarını ortaya koymak amacıyla ele alınmıştır.

Araştırmanın deseninin belirlenmesinde karmaşık sosyal yapılar içinde ortaya çıkan yönetimsel sorunların katılımcıların algı, yorum ve deneyimleri üzerinden incelenmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, durum çalışması deseni, hem betimleyici hem de yorumlayıcı yönüyle araştırmanın amacına uygun bir çerçeve sunmuştur. Araştırmanın odak noktası olan okul yönetimi uygulamaları, fiziki altyapı, öğretmen, öğrenci, veli ve müfredat gibi ana bileşenler üzerinden analiz edilmiştir. Bu süreçte yöneticilerin algıları derinlemesine betimlenmiş ve tematik kategoriler altında yapılandırılmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgular, yalnızca tanımlayıcı verilerle sınırlı kalmayıp, sorun alanlarının yapısal, pedagojik ve bağlamsal boyutlarını irdeleyerek çok katmanlı bir analiz imkânı sunmuştur. Bu yönüyle araştırma deseni, hem örnek olay temelli derinlikli veri üretimini hem de farklı paydaşlara yönelik özgün önerilerin geliştirilmesini mümkün kılmıştır.

1.2 Örneklem Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Aydın ilinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî İmam Hatip Ortaokullarında görev yapmakta olan okul yöneticileri oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Bu örnekleme yöntemi, belirli bir olgunun farklı boyutlarını temsil edebilecek katılımcı profillerine ulaşmayı hedeflemekte olup araştırmada incelenen sorunların okul türü, coğrafi konum, okul büyüklüğü ve görev süresi gibi değişkenlere göre farklılaşma potansiyeli göz önünde bulundurulmuştur.¹⁴

Araştırma kapsamında toplam 32 okul yöneticisi (15 müdür ve 17 müdür yardımcısı) ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların görev yaptığı okullar kırsal, yarı-kentsel ve merkezî yerleşim bölgelerinde yer almaktadır. Bu durum, eğitim ortamlarının fiziksel, sosyal ve yönetsel koşullarına ilişkin çeşitliliği yansıtmaktadır. Ayrıca katılımcıların mesleki kıdemleri 5 ila 30 yıl arasında değişmektedir. Bu da farklı deneyim düzeylerine sahip yöneticilerin bakış açılarını karşılaştırma imkânı sunmaktadır.

¹³ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir (Ankara: Siyasal Kitabevi, 4. Basım, 2018), 98-104.

¹⁴ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 109-124.

Katılımcıların seçimi ve görüşmelere dâhil edilme süreci, gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Tüm yöneticilere araştırmanın amacı açıklanmış ve etik kurallar doğrultusunda bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Bu yapı, elde edilen verilerin hem derinlikli hem de bağlamsal çeşitlilik içerecek biçimde toplanmasına olanak tanımıştır. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların görev yaptıkları okullar ve bu okulların bağlı bulunduğu ilçeler aşağıdaki tablo 1’de gösterilmiştir.

İlçe	Okul adı
Bozdoğan	Bozdoğan İmam Hatip Ortaokulu
Buharkent	Şehit Jandarma Üsteğmen Mehmet Esin Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)
Çine	Çine Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO) Çine İmam Hatip Ortaokulu
Didim	Didim Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)
Efeler	Efeler İmam Hatip Ortaokulu Adnan Menderes Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO) Aydın Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO) Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz İmam Hatip Ortaokulu Umurlu İmam Hatip Ortaokulu Şehit Orkun Alp Arslan Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)
Germencik	Yılmaz Çakaloğlu İmam Hatip Ortaokulu Ortaklar Orhan Delgen İmam Hatip Ortaokulu
İncirliova	Acarlar İmam Hatip Ortaokulu İncirliova İmam Hatip Ortaokulu
Karacasu	Karacasu İmam Hatip Ortaokulu
Karpuzlu	Karpuzlu İmam Hatip Ortaokulu
Koçarlı	Koçarlı İmam Hatip Ortaokulu
Köşk	Köşk Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)
Kuşadası	Kuşadası Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)
Kuyucak	Kuyucak İmam Hatip Ortaokulu
Nazilli	Nazilli İmam Hatip Ortaokulu Asımın Nesli Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO) Mehmet Sofuoğlu İmam Hatip Ortaokulu
Söke	Şehit Oğuz Arslan İmam Hatip Ortaokulu Söke Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO) Söke Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)
Sultanhisar	Atça Şehit Şükrü Öksüz İmam Hatip Ortaokulu Şehit Ayhan Yeşilyol Anadolu İmam Hatip Lisesi (Bünyesinde İHO)
Yenipazar	Yenipazar İmam Hatip Ortaokulu

Tablo 1 Aydın İli İmam Hatip Ortaokulları Listesi

Bu tabloda Aydın ilindeki ilçeler bazında İmam Hatip Ortaokullarının isimleri ve hangi okul türü bünyesinde faaliyet gösterdikleri (müstakil ya da AİHL bünyesinde İHO) sistematik biçimde sunulmuştur. Bu seçimin amacı, hem lise bünyesinde hem de müstakil olarak faaliyet gösteren okullardaki yönetici görüşlerini bir araya getirerek İmam Hatip Ortaokullarının karşılaştığı sorunları kapsamlı ve karşılaştırmalı biçimde incelemektir. Aynı şekilde araştırmaya dâhil edilen katılımcıların cinsiyet, görev, branş ve mesleki kıdemlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki tablo 2’de gösterilmiştir.

Kod	Cinsiyet	Görev	Branş	Mesleki Kıdem
M1	Erkek	Müdür	Arapça	23
M2	Erkek	Müdür	Biyoloji	25
M3	Erkek	Müdür	Coğrafya	26
M4	Erkek	Müdür	Biyoloji	30
M5	Erkek	Müdür	Teknoloji Tasarım	17
M6	Erkek	Müdür	Türk Dili ve Edebiyatı	14
M7	Erkek	Müdür	Tarih	28
M8	Erkek	Müdür	Meslek Dersleri	29
M9	Erkek	Müdür	Türk Dili ve Edebiyatı	28
M10	Erkek	Müdür	Tarih	24
M11	Erkek	Müdür	Yabancı Dil	18
M12	Erkek	Müdür	Türk Dili ve Edebiyatı	25
M13	Kadın	Müdür	Coğrafya	22
M14	Erkek	Müdür	Biyoloji	27
M15	Erkek	Müdür	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	23
MY1	Erkek	Müdür Yardımcısı	Türk Dili ve Edebiyatı	28
MY2	Erkek	Müdür Yardımcısı	Arapça	14
MY3	Erkek	Müdür Yardımcısı	Yabancı Dil	18
MY4	Kadın	Müdür Yardımcısı	Coğrafya	13
MY5	Erkek	Müdür Yardımcısı	Meslek Dersleri	27
MY6	Erkek	Müdür Yardımcısı	Matematik	8
MY7	Erkek	Müdür Yardımcısı	Yabancı Dil	23
MY8	Kadın	Müdür Yardımcısı	Matematik	12
MY9	Erkek	Müdür Yardımcısı	Meslek Dersleri	14
MY10	Erkek	Müdür Yardımcısı	Felsefe	17
MY11	Erkek	Müdür Yardımcısı	Türk Dili ve Edebiyatı	26
MY12	Kadın	Müdür Yardımcısı	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	4
MY13	Erkek	Müdür Yardımcısı	Biyoloji	25
MY14	Erkek	Müdür Yardımcısı	Teknoloji ve Tasarım	13
MY15	Erkek	Müdür Yardımcısı	Coğrafya	16
MY16	Kadın	Müdür Yardımcısı	Matematik	14
MY17	Erkek	Müdür Yardımcısı	Matematik	24

Tablo 2 Katılımcıların Cinsiyet, Görev, Branş ve Mesleki Kıdemlerine İlişkin Bilgiler

Örnekleme büyük ölçüde tecrübeli ve erkek yöneticilerden oluşmaktadır (%84 erkek, %16 kadın). Branş dağılımında Türk Dili ve Edebiyatı, Biyoloji, Coğrafya ve Matematik öne

çıkarken, Felsefe en az temsil edilen alandır. Müdürlerin ortalama kıdemi 24 yıl, müdür yardımcılarının ise 17 yıldır. Tüm katılımcıların deneyimi ortalama 20 yılı aşmaktadır. Bu çeşitlilik, hem uzun vadeli yapılanma hem de güncel uygulama ihtiyaçlarını değerlendirirken farklı bakış açıları sunmaktadır.

1.3 Veri Toplama

Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile toplanmıştır. Bu yöntemin tercih edilme nedeni, İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticilerin okul yönetimi süreçlerine ilişkin deneyimlerini, algılarını ve karşılaştıkları sorunları derinlemesine ortaya koyabilmektir. Yarı yapılandırılmış mülakatlar, önceden hazırlanan soru formu doğrultusunda yürütülmüş olmakla birlikte katılımcıların özgün görüşlerini ifade etmelerine imkân tanıyacak biçimde esnek ve açık uçlu sorularla desteklenmiştir.¹⁵

Mülakat formu, alan yazın taraması ve uzman görüşleri doğrultusunda geliştirilmiş ve fiziksel altyapı, öğretmen niteliği, öğrenci kaynaklı sorunlar, veli katılımı ve müfredat uygulamaları tematik başlıklar etrafında yapılandırılmıştır. Formun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla din eğitimi ve eğitim yönetimi alanında uzman iki akademisyenin görüşüne başvurulmuş, gerekli düzeltmeler sonrasında form nihai hâlini almıştır.

Veri toplama süreci, 2025 yılı yaz döneminde, Aydın ilindeki farklı sosyo-ekonomik ve coğrafi konumlarda yer alan İmam Hatip Ortaokullarında yürütülmüştür. Görüşmeler, okul yöneticilerinin izin ve uygunluk durumlarına göre okul ortamında yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme ortalama 25–40 dakika sürmüştür. Katılımcılardan önceden yazılı onam alınmıştır. Görüşmeler esnasında araştırmacı tarafından notlar tutulmuştur. Görüşmelerin ardından elde edilen verilerin transkripsiyonu yapılmış ve yazıya geçirilmiştir. Daha sonra veriler içerik analizi yöntemiyle tematik kodlara ayrılmıştır.

Bu süreçte araştırma etiğine uygun hareket edilmiş, katılımcıların kimlikleri gizli tutulmuş ve veriler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmıştır. Araştırma süreci boyunca şeffaflık, gönüllülük ve güven ilkeleri temel alınmıştır. Bu çalışmaya, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 21 Mayıs 2025 tarihli toplantısında alınan 23/77 sayılı karar uyarınca etik kurul onayı verilmiştir.

1.4 Verilerin Analiz Süreci

Bu araştırmada elde edilen nitel veriler, betimsel analiz ve içerik analizi yaklaşımlarının birlikte kullanıldığı çok katmanlı bir çözümleme süreciyle değerlendirilmiştir. Öncelikle mülakatlardan elde edilen veriler araştırmacı tarafından kelimesi kelimesine yazıya dökülmüş ve doğrudan alıntılarla desteklenen betimleyici temalar oluşturulmuştur. Bu aşamada, araştırma soruları ve mülakat formundaki ana başlıklar doğrultusunda ön kodlar belirlenmiş, daha sonra bu kodlar veriyle karşılaştırılarak genişletilmiş, sadeleştirilmiş veya yeniden yapılandırılmıştır.¹⁶

Kodlama sürecinde içerik analizine dayalı tematik okuma gerçekleştirilmiştir. Aynı anlama gelen ifadeler bir araya getirilerek kategoriler (alt temalar) oluşturulmuştur. Ardından bu alt temalar beş ana tema (Fiziksel Altyapı, Öğretmenlerle İlgili Sorunlar, Öğrencilerle İlgili

¹⁵ Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 147-177.

¹⁶ Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 184-191.

Sorunlar, Veli Katılımı ve Destek, Öğretim Programı ile İlgili Sorunlar) altında toplanmıştır. Her bir ana temaya ilişkin bulgular, frekans sayımları (n) ile desteklenerek analiz edilmiş ve katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılarla zenginleştirilmiştir.

Veri analiz sürecinde iç tutarlılığın sağlanması amacıyla farklı zamanlarda kodlama tekrarları yapılmış ve verilerin temalarla uyumu kontrol edilmiştir. Ayrıca iki araştırmacı arasında kodlar arası güvenilirlik sağlamak amacıyla örneklem veriler üzerinde çapraz kontrol uygulanmış, kodlar üzerinde görüş birliği sağlanmıştır. Analiz süreci boyunca katılımcı anonimliği korunmuş, her bir katılımcıya mülakat türü ve sıra numarasına göre (örneğin M1, MY3) kodlar verilmiştir. Böylece hem içerik bütünlüğü hem de akademik etik ilkeler gözetilerek sistematik bir analiz gerçekleştirilmiştir.

1.5 Geçerlik ve Güvenirlilik

Bu çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği birden fazla stratejiyle güçlendirilmiştir. Öncelikle içerik geçerliği sağlamak amacıyla mülakat formu alan yazın taraması sonucunda oluşturulmuş ve din eğitimi ile eğitim yönetimi alanında uzman iki akademisyenin geri bildirimleri doğrultusunda gözden geçirilerek nihai hâlini almıştır. Bu süreç, soru setinin İmam Hatip Ortaokullarının yönetimsel sorunlarını eksiksiz ve doğru bir biçimde yansıtmasını temin etmiştir. Veri kodlama aşamasında ise kodlar arası güvenilirlik ilkesine uygun hareket edilmiştir. İki araştırmacı, bağımsız olarak aynı veri kümesi üzerinde alt tema ve kategori tanımlamaları yapmış, ardından ortaya çıkan kodlama tabloları karşılaştırılarak tutarsızlıklar üzerine görüş birliğine varılmıştır. Bu uygulama, içerik analizinin hem tekrarlanabilirliğini hem de nesnel tutarlılığını artırmıştır.¹⁷

Üye denetimi çalışmasında örneklem grubundan seçilen üç yöneticiyle kodlama ve oluşturulan temaların özetleri paylaşılmış, katılımcı yorum ve onayları alınarak araştırmacı yorumu kaynaklı sapmaların önüne geçilmiştir. Böylelikle bulgular, katılımcıların gerçek deneyimleriyle örtüşür hâle getirilmiştir.

Veri zenginliği ve çoğullama stratejisi kapsamında Aydın'ın merkez, ilçe ve kırsal bölgelerinde farklı deneyim düzeylerine sahip yöneticilerden veri toplanmıştır. Bu çeşitlilik, bulguların bağlamdan bağımsız genellenebilirlik düzeyini yükseltmiştir.

Ayrıntılı betimleme yöntemiyle her bir tema ve alt tema, katılımcı ifadelerinden yapılan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bu sayede okuyucular, çalışma bağlamını ve bulguların geçerliliğini kendi değerlendirebilir duruma getirilmiştir.

Son olarak otantik kaynak takibi ilkesi çerçevesinde mülakat kayıtları, transkriptler, kodlama çizelgeleri ve analiz sürecine ilişkin tüm notlar kronolojik olarak düzenlenmiş ve denetime hazır şekilde saklanmıştır. Bu bütüncül yaklaşım, araştırmanın inandırıcılığını ve güvenilirliğini sağlamıştır.

2. Bulgular

Bu bölümde Aydın ilindeki İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan okul yöneticilerinden elde edilen görüşler doğrultusunda okul yönetiminde karşılaşılan temel sorunlar çok boyutlu bir perspektifle ele alınmıştır. Yapılandırılmış mülakat formu aracılığıyla toplanan veriler, fiziksel altyapı, öğretmenlerle ilgili sorunlar, öğrencilerle ilgili sorunlar, veli

¹⁷ Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 246-257.

katılımı ve destek, öğretim programı ile ilgili sorunlar olmak üzere beş temel tema çerçevesinde sistematik olarak analiz edilmiştir.

Her bir temada katılımcıların dile getirdiği özgün deneyimler ve algılar üzerinden yönetsel sorunların niteliği, ortaya çıkış nedenleri ve okul işleyişine olan etkileri ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular, İmam Hatip Ortaokullarının sadece yapısal eksikliklerle değil, aynı zamanda pedagojik, kurumsal ve sosyal etkenlerle şekillenen çok katmanlı bir sorun alanı ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Analiz sürecinde, belirlenen temalar altında yer alan alt temalar aracılığıyla her bir yönetsel sorunun detayları somutlaştırılmıştır. Bu sorunlara ilişkin yöneticilerin önerdiği çözüm yolları da tematik bütünlük içerisinde değerlendirilmiştir. Böylece veriler yalnızca sorunları tanımlamakla kalmamış, aynı zamanda yönetsel kapasitenin geliştirilmesine yönelik bağlama özgü stratejilerin belirlenmesine katkı sunmuştur.

Bu doğrultuda araştırma bulguları aşağıdaki tablo 3'te temalar ve alt temalar biçiminde yapılandırılmış şekilde sunulmuştur.

Temalar	Alt Temalar
Fiziksel Altyapı Sorunları	- Güvenlik, Erişilebilirlik ve Konum Sorunları - Yapı ve Malzeme Kalitesi - Fiziksel Mekân ve Donatı Yetersizlikleri - Bakım-Onarım Süreçleri ve Kurumsal Gecikmeler - Destek personel yetersizliği - Teknik Sistem ve Donanım Arızaları - Geçici Taşınma ve İnşaat Süresi Etkileri
Öğretmenlerle İlgili Sorunlar	- Öğretim Yöntemleri, İletişim ve Motivasyon - Öğretmen Temini ve İnsan Kaynakları Yönetimi - Mesleki Gelişim ve Bağlılık Düzeyinin Düşüklüğü - Manevi Hassasiyet ve Bütüncül Eğitim Yaklaşımı Eksikliği - İşbirliği, Çatışma ve Disiplinler Arası Etkileşim Sorunları - Adaptasyon ve Teknolojik Yeterlilik Sorunları - Sistemik Destek, Denetim ve Teşvik Eksiklikleri
Öğrencilerle İlgili Sorunlar	- Akademik Hazırlık ve Başarı Eksiklikleri - Öğrenci Motivasyonu, Katılımı ve Tutum Sorunları - Teknolojik Bağımlılık ve Dikkat Dağınıklığı - Sosyo-Ekonomik ve Çevresel Dezavantajlar - Davranış, Disiplin ve Değer Eksiklikleri - Mesleki Uyum ve İlgi Sorunları
Veli Katılımı ve Destek	- Beklenti ve Motivasyon Uyumsuzlukları - Sosyo-Ekonomik ve Coğrafi Engeller - Veli Yeterlilik ve Bilgi Eksikliği - Aşırı Müdahale ve Sahiplenme Davranışları
Öğretim Programı ile İlgili Sorunlar	- Müfredat İçeriği ve Ders Dağılımı - Öğrenci Hazırlık, İlgi ve Motivasyon Eksiklikleri - Uygulama Alanı ve Etkinlik Yetersizlikleri - Zaman Yönetimi, Ders Saatleri ve Ek Pekiştirme İhtiyacı - Ölçme ve Değerlendirme Süreçlerindeki Görecelilik - Öğretmen Yeterlilikleri ve Direnç

Tablo 3 Temalar ve Alt Temalar

2.1 Fiziksel Altyapı Sorunları

Bu bölümde okul yöneticileriyle yapılan mülakatlar doğrultusunda fiziki altyapıya dair ifade edilen olumsuz unsurlar incelenmiştir. Bu çerçevede, yöneticilerin fiziksel koşullara ilişkin değerlendirmeleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Kodlar	Açıklama	n
Güvenlik, Erişilebilirlik ve Konum	Okulun merkezi konuma uzaklığı, ulaşım güçlükleri ve çevresel güvenlik riskleri	5
Yapı ve Malzeme Kalitesi	Eski ve sağlıksız binalar, kalitesiz yapı malzemeleri	3
Fiziksel Mekân ve Donatı Yetersizlikleri	Derslik, laboratuvar ve sosyal alan eksiklikleri	3
Bakım-Onarım Süreçleri ve Kurumsal Gecikmeler	Müdahale süreçlerindeki kurumsal yavaşlık	3
Destek personel yetersizliği	Temizlik ve güvenlik hizmetlerinde personel yetersizliği	2
Teknik Sistem ve Donanım Arızaları	Teknolojik altyapının yetersizliği, teknik arızalar	2
Geçici Taşınma ve İnşaat Süresi Etkileri	Eğitim sürecini aksatan geçici taşınmalar	2
Toplam		20

Tablo 4 Okul İdarecilerinin Karşılaştıkları Fiziki Durumla İlgili Sorunlar

İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticiler, fiziksel altyapıya dair çeşitli yapısal ve işlevsel sorunlar bildirmiştir. En sık vurgulanan konu, güvenlik, erişilebilirlik ve konum sorunlarıdır (n=5). Bu çerçevede okul binalarının merkezi yerleşimden uzaklığı, ulaşım güçlükleri ve çevresel güvenlik riskleri öne çıkmaktadır. Bunu takiben yapı ve malzeme kalitesi (n=3), mekânsal donatı eksiklikleri (n=3) ve bakım-onarım süreçlerindeki gecikmeler (n=3) dile getirilmiştir. Derslik ve sosyal alan yetersizlikleri, eski ve sağlıksız bina koşulları ile müdahale süreçlerindeki yavaşlık dikkat çekmektedir. Daha az sıklıkla belirtilen diğer sorunlar arasında destek personel eksikliği (n=2), teknik arızalar (n=2) ve geçici taşınmaların olumsuz etkileri (n=2) yer almaktadır. Bu bulgular, fiziksel altyapı sorunlarının yalnızca yapısal değil, yönetsel ve kurumsal işleyişle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Çözüm olarak bağlamsal ve yerel yaklaşımların önemine işaret edilmektedir.

İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticilerin fiziksel altyapıya dair görüşleri şu şekildedir:

M2: “Aydın–Denizli karayolu kenarında yoğun trafik; üst geçit yok, riskli konum.”

M7: “Okulun yerleşim merkezine uzaklığı; ulaşım ve veli tercihlerinde sorun yaratıyor.”

MY5: “Çevre duvarları yetersiz; güvenlik personeli yok; öğrenci kontrolü güç.”

MY8: “Asfalt kenarında konum; trafik güvenliği endişesi.”

MY6: “Okul merkeze uzak; ulaşım güçlükleri.”

M12: “Binamız yeni olmasına rağmen tuvalet, elektrik, kapı-pencere ve bahçe korkuluklarında sık sık arızalar yaşıyor.”

MY2: “Yeni yapılan bina olmasına rağmen işçilik ve malzeme kalitesi düşük; sürekli bakım-onarım ihtiyacı doğuyor.”

MY3: “Yeni binada dış cephe ısı yalıtım kaplamaları, merdiven karoları ve iç boya dökülüyor.”

M2: “Çok eski bina; oyun ve sosyo-duygusal etkileşim alanı yok; konferans ve spor salonu eksik.”

MY7: “MESEM binasında kullanım alanı kısıtlı; kantin yok, depo mescit olarak kullanılıyor.”

MY17: “Okul bahçesi oyun alanı için uygun değil; konferans salonu yok; küçük tadilatlar (boya-badana) gerekiyor.”

M12: “Genel bakım-onarım süreçleri yetersiz; işlemler zamanında yapılmıyor.”

MY2: “Sürekli bakım-onarım yükü ekstra iş yükü oluşturuyor.”

MY9: “Bakım-onarım kendi kaderine terkedilmiş durumda.”

M8: “Okulun bakım-onarım hizmeti kendi kaderine terkedilmiş durumda.”

MY13: “Temizlik personeli yetersiz, ani onarım talepleri gecikiyor, prosedürler uzun.”

M13: “İnternet bağlantısı yetersiz.”

MY3: “İç ve dış asansörler kısa süre çalıştıktan sonra arıza veriyor; yağmur suyu toplama sistemi işlemiyor.”

M6: “Deprem güçlendirmesi nedeniyle binamız başka bir okulun zemin katına taşındı; kendi binamıza dönmek için bekliyoruz.”

MY4: “Okul binasının yapımı uzun sürdü; eğitim-öğretim etkilendi.”

İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticilerin aktardığı görüşler, okulların fiziksel altyapısına ilişkin sorunların yalnızca mekânsal yetersizliklerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda bu sorunların eğitim-öğretim faaliyetleri üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermektedir. Katılımcıların ifadeleri, yapısal problemlerin yanı sıra bu problemlerin giderilmesinde rol oynayan yönetsel ve kurumsal mekanizmaların da aksayan yönlerine dikkat çekmektedir. Bu çerçevede belirlenen sorun alanları aşağıdaki temel başlıklar altında toplanabilir:

- Güvenlik, Erişilebilirlik ve Konum

Katılımcıların en çok vurguladığı sorun güvenlik, erişilebilirlik ve konumdur (n=5). Bu durum, okulun coğrafi konumunun ve çevresel koşullarının eğitimde fırsat eşitliğini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Ulaşımda yaşanan zorluklar, öğrenci devamsızlıklarını ve veli katılımını etkileyebilirken, çevresel güvenlik riskleri okulun cazibesini ve güvenli öğrenme ortamı olma niteliğini zayıflatmaktadır.

- Yapısal Eksiklikler

Kalite, donanım ve müdahale süreçleri, yapı ve malzeme kalitesi (n=3), mekânsal donatı eksiklikleri (n=3) ve bakım-onarım gecikmeleri (n=3), fiziksel altyapının temel bileşenlerine dair sorunları ortaya koymaktadır. Derslik, laboratuvar ve sosyal alan eksiklikleri öğrenme süreçlerini destekleyecek fiziksel çevrenin yeterince sağlanamadığını göstermektedir. Ayrıca mevcut yapıların eski ve sağlıksız olması, öğretim süreçlerinde kaliteyi düşürmekte ve bakım taleplerine geç yanıt verilmesi yöneticilerin çözüm üretme kapasitesini sınırlamaktadır.

- Destekleyici Sistemlerde Yetersizlik

Destek personel eksikliği (n=2), teknik arızalar (n=2) ve geçici taşınmaların etkileri (n=2), eğitim ortamının sürdürülebilirliğini ve işleyişini sekteye uğratan unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Özellikle temizlik, güvenlik ve teknik bakım gibi alanlarda yeterli insan kaynağının olmaması, eğitim ortamının temel standartlarını zayıflatmaktadır. Bu durum pedagojik işlevsellik kadar kurumsal imaj açısından da risk teşkil etmektedir.

- Yönetimsel ve Bağlamsal Yaklaşımların Önemi

İmam Hatip Ortaokullarındaki fiziksel altyapı sorunlarının yalnızca yapısal eksikliklerden ibaret olmadığı yöneticilerin ifadeleri doğrultusunda açıkça görülmektedir. Bu sorunların çözümünde yönetsel ve kurumsal faktörler, özellikle yetki kullanımı, kaynak yönetimi ve zamanlama gibi unsurlar belirleyici rol oynamaktadır. Dolayısıyla altyapı problemlerine yönelik müdahalelerin yalnızca teknik düzeyde ele alınması yeterli değildir. Merkezi ve yerel düzeyde etkili bir planlama, kaynak tahsisi ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanması gereklidir. Ayrıca her okulun içinde bulunduğu yerel bağlam göz önünde bulundurularak esnek ve ihtiyaç odaklı çözüm stratejileri geliştirilmelidir. Özellikle kırsal veya dezavantajlı bölgelerdeki okulların konum ve imkânlara erişim açısından karşılaştıkları özgün sorunlar, farklı öncelikler doğrultusunda değerlendirilmelidir. Bu kapsamda yönetsel süreçlerle yerel ihtiyaçları bütünleştiren kapsayıcı politikaların oluşturulması, kalıcı ve işlevsel çözümler üretilmesi açısından önem taşımaktadır.

2.2 Öğretmenlerle İlgili Sorunlar

Bu bölümde okul yöneticileri tarafından öğretmenlerle ilgili sorunlara dair ifade edilen olumsuz unsurlar incelenmiştir. Bu çerçevede yöneticilerin öğretmen sorunlarına ilişkin değerlendirmeleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Kodlar	Açıklama	n
Öğretim Yöntemleri, İletişim ve Motivasyon	Sınıf içi yönetsel yetersizlik, öğrenciyle etkili iletişim eksikliği, düşük öğretmen motivasyonu	4
İnsan Kaynakları Yönetimi	Nitelikli öğretmen temininde güçlük, bazı branşlarda öğretmen eksikliği	3
Mesleki Gelişim ve Kurumsal Bağlılık	Hizmet içi eğitim eksiklikleri, mesleki motivasyon düşüklüğü, aidiyet duygusu eksikliği	3
Manevi Hassasiyet ve Bütüncül Eğitim Yaklaşımı Eksikliği	Değer temelli eğitime uygun pedagojik yaklaşım eksikliği	3
İşbirliği, Çatışma ve Disiplinlerarası Etkileşim Sorunları	Öğretmenler arası koordinasyon eksikliği, çatışmalar, disiplinlerarası kopukluklar	2
Adaptasyon ve Teknolojik Yeterlilik	Yeni öğretmenlerin kuruma uyum süreci, dijital araçları kullanma yeterliliğinde yetersizlik	2
Sistemik Destek, Denetim ve Teşvik Eksikliği	Öğretmen performansını destekleyen mekanizmaların eksikliği	1
Toplam		18

Tablo 5 Okul İdarecilerinin Öğretmenlerle İlgili Karşılaştıkları Sorunlar

İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticiler, öğretmenlerle ilgili sorunların çok boyutlu olduğunu ifade etmişlerdir. En sık dile getirilen sorun, öğretim yöntemleri ile iletişim ve motivasyon eksiklikleri (n=4) olup öğretmenlerin öğrenciyle etkili iletişim kurmakta zorlandıkları ve motivasyonlarının düşük olduğu belirtilmiştir. Bunu öğretmen temini ve insan kaynakları yönetimi (n=3), mesleki gelişim ve bağlılık eksikliği (n=3) ile manevi hassasiyet ve bütüncül eğitim yaklaşımı eksikliği (n=3) izlemiştir. Bu sorunlar nitelikli öğretmen bulmadaki güçlükler, mesleki gelişim eksiklikleri ve değer temelli eğitim anlayışının sınırlı yansımaları şeklinde öne çıkmaktadır. Daha az sıklıkla belirtilen sorunlar arasında iş birliği eksikliği (n=2), teknolojik yetersizlik (n=2) ve sistemik destek eksikliği (n=1) yer almaktadır. Bu durum, öğretmen sorunlarının yalnızca bireysel değil, kurumsal ve yapısal boyutlarıyla da ele alınması gerektiğini göstermektedir. Okul yöneticilerinin öğretmen sorunlarına dair görüşleri şu şekildedir:

M4: “Öğretmenler mesleki yeterliliklerini geliştirmeye eğilimli değil; ‘maaşımı alayım’ anlayışı hâkim.”

M6: “İmam-hatip programına olan bağlılığın içselleştirilmesinde sorun var.”

MY5: “İletişim ve motivasyon eksikliği.”

MY12: “Öğrencilerimizin akademik olarak yeterli olmaması, öğretmen motivasyonunu düşürüyor.”

MY10: “Genel olarak motivasyon düşüklüğü var; öğretmenlere bir şeyler yaptırmak zor.”

M5: “Kadrolu öğretmen ihtiyacı.”

MY4: “Meslek öğretmeni yetersizliği.”

MY3: “Okula gelecek öğretmenlerin uygun bir sınavla seçilmesini öneriyorum.”

MY5: “Bayanlar bir an önce eve gitme derdindeler; 2–3 gün derse gelenler var; zorunlu hizmet içi kurs ve sık denetim gerekli.”

MY11: “Öğretmenlerin işlerine tam olarak sahip çıkmamaları.”

MY13: “Mesleki olarak herkesin aynı ölçüde yeterli olmadığını düşünüyorum; denetleyen sistem yok.”

M15: “İmam Hatip Liselerinde görev yapan her öğretmen yeterli manevi hassasiyete sahip olmadığından öğrencilere bu konuda yeterli olmamaktadır. Fenni ve dini ilimleri bir bütün halinde değerlendirdiğimizde ikisinin birbirinin tamamlayıcısı olması gerekmektedir.”

MY17: “Bazı öğretmenler imam-hatip okullarına karşı önyargılı; motivasyonları yok.”

MY8: “Hafızlık grubundan gelen öğrenciler müftülük yurdunda kalıp oradan geliş – gidiş yapıyorlar. Yaşlarının küçük olması, her şeye aynı anda çok yetişememe gibi durumlardan akademik anlamda başarıyı biraz geriye atıyorlar bu durum öğretmenlerde bir motivasyon eksikliği oluşturmuş diye gözlemledim.”

M7: “Meslek dersi öğretmenleri ile kültür dersi öğretmenleri arasında akademik başarı konusunda çatışmalar yaşanıyor.”

M10: “İşbirliği ve motivasyon eksikliği yaşanabiliyor.”

MY16: “Görüş farklılıkları dini yönelimlerin farklı olması çatışmalara neden olmaktadır”

MY2: “Proje okulu sürecinde okulu benimsemeyen öğretmen profili; disiplinler arası etkileşim yetersiz.”

MY15: “Öğretmen ve idarecilere uzaktan hizmet içi eğitimler teşvik edilmeli.”

MY5: “Denetimler bakanlık tarafından sık ve habersiz yapılmalı.”

İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticilerin paylaştığı görüşler, öğretmenlerle ilgili karşılaşılan sorunların çok boyutlu ve birbiriyle ilişkili yapılar içerdiğini göstermektedir. Bu sorunların yalnızca öğretmenlerin bireysel yeterliliklerinden kaynaklanmadığı, aynı zamanda kurumsal işleyiş, insan kaynakları yönetimi ve sistemsels destek mekanizmalarıyla doğrudan bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öne çıkan problem alanları aşağıdaki temel temalar çerçevesinde sınıflandırılabilir:

- Öğretim Yöntemleri, İletişim ve Motivasyon Sorunları

En fazla vurgulanan konu öğretmenlerin öğretim yöntemlerinde sınırlılık yaşaması, öğrenciyle etkili iletişim kuramaması ve motivasyon düşüklüğü yaşamalarıdır. Bu durum, öğretmenlerin pedagojik yeterlikleri kadar psikolojik ve mesleki doyumlarının da eğitim-öğretim sürecini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

- İnsan Kaynakları Yönetimi ve Mesleki Gelişim Eksiklikleri

Yöneticiler, nitelikli öğretmen temininde yaşanan zorluklara ve mevcut öğretmenlerin mesleki gelişim süreçlerine yeterince katılmadığına dikkat çekmektedir. Bu bulgu, eğitim kurumlarının insan kaynağı planlaması, öğretmen atama politikaları ve hizmet içi eğitim stratejilerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

- Değer Temelli Eğitim ve Kurumsal Uyum

Değer temelli eğitim anlayışına vurgu yapan yöneticiler, bazı öğretmenlerin bu yaklaşımı yeterince benimsememesi ya da pedagojik uygulamalarına yansıtamaması nedeniyle kurum vizyonu ile öğretmen profili arasında bir uyumsuzluk yaşandığını belirtmektedir. Bu durum, öğretmenin sadece akademik değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik uyum açısından da belirleyici bir unsur olduğunu göstermektedir.

- İş Birliği, Teknoloji ve Sistemik Destek Sorunları

Daha düşük sıklıkta belirtilen ancak sistemik düzeyde önemli etkilere sahip olan sorunlar arasında öğretmenler arası iş birliği eksikliği, dijital yeterlik sorunları ve teşvik-denetim mekanizmalarının yetersizliği yer almaktadır. Bu unsurlar, okulun bir “öğrenen organizasyon” olabilmesi için gerekli olan kurumsal kültür ve teknolojik altyapının geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

2.3 Öğrencilerle İlgili Sorunlar

Burada okul yöneticileri tarafından öğrencilerle ilgili sorunlara dair belirtilen olumsuz durumlar ele alınmıştır. Buna göre yöneticilerin öğrenci sorunlarına ilişkin değerlendirmeleri Tablo 6’da yer almaktadır.

Kodlar	Açıklama	N
Bilişsel ve Akademik Yetersizlikler	Öğrencilerin temel bilgi ve beceri eksiklikleri ile düşük akademik performans göstermesi	11
Motivasyonel ve Tutumsal Engeller	Öğrencilerin öğrenmeye ilgisiz, motivasyonsuz ve okul ortamına isteksiz yaklaşımları	5
Sosyo-Ekonomik Eşitsizlikler	Ailevi ve çevresel koşulların öğrencilerin eğitsel başarısını olumsuz etkilemesi	2
Teknoloji ve Dikkat Sorunları	Kontrolsüz teknoloji kullanımı nedeniyle dikkat dağınıklığı ve bağımlılık gelişmesi	2
Davranışsal ve Değer Temelli Sorunlar	Disiplin sorunları ve değer eksikliklerinin eğitim sürecini olumsuz etkilemesi	2
Toplam		22

Tablo 6 Okul İdarecilerinin Öğrencilerle İlgili Karşılaştıkları Sorunlar

İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticilerin görüşlerine göre öğrencilerle ilgili sorunlar çok boyutlu ve birbirini etkileyen dinamiklerden oluşmaktadır. En sık vurgulanan sorun, akademik hazırlık ve başarı eksiklikleridir (n = 11). Bu durum, öğrencilerin temel bilgi-beceri yetersizlikleri ve düşük akademik performansı ile ilişkilidir. Bunu motivasyon, katılım ve tutum sorunları (n = 5) izlemektedir. Bununla da öğrencilerin

öğrenmeye ilgisizliği ve düşük içsel motivasyonu öne çıkmaktadır. Daha az sıklıkla ifade edilen sorunlar arasında sosyo-ekonomik dezavantajlar (n=2), teknolojik bağımlılık (n=2) ile disiplin ve değer eksiklikleri (n=2) yer almaktadır. Bu bulgular, öğrenci sorunlarının yalnızca bireysel değil, çevresel ve yapısal faktörlerle de bağlantılı olduğunu ortaya koymakta ve çok boyutlu müdahale gerekliliğine işaret etmektedir. Okul yöneticilerinin öğrenci sorunlarına dair değerlendirmeleri şu şekildedir:

M11: “Öğrencilere mesleki anlamda edindirdiğimiz kazanımlar, turizm beldesi olduğundan yaz aylarında sıfırlanma derecesine düşmekte, bu da toparlamak ve devam ettirmekte zorluk yaşatmaktadır. Öğrencilerimiz genel itibarıyla olumlu profile sahip, akademik başarı anlamında istediğimiz seviyeye ulaşabilecek düzeye henüz ulaşamamışlardır.”

M5: “Akademik başarısı düşük öğrenciler.”

M6: “bilinçli tercihle gelen öğrencilerin azlığı birçok disiplinde sorunlara neden oluyor. Akademik başarı düşük olmakla beraber öğrenci davranışlarında ciddi sorunlar okulumuzda yoktur.”

M9: “Akademik olarak düşük seviyede öğrencilerin olması en büyük sorun.”

M3: “Öğrencilerin genel olarak davranış yahut disiplin davranışları açısından problemleri bulunmamakla birlikte, okulla kurdukları duygusal bağ ve okulun ders ve değer içeriği konusunda kurduğu bağın sürdürülebilir olması için güçlü bir motivasyona ihtiyaç olduğunu müşahade etmekteyim. Mevcut haliyle bir çok öğrenci için yalnızca akademik kalitesinden dolayı öğrenci çeken kurumlara dönüşme ihtimali yüksek görülmektedir.”

MY1: “Akademik zayıflık... başarı çok düşük.”

MY4: “Sınavla öğrenci alan bir kurum olmadığı için akademik başarısı düşük öğrenciler daha fazla tercih ediyor.”

MY5: “Seviyeleri çok düşük... zoraki gelen öğrenciler var; saygılılar fakat başarısızlar.”
MY12: “Öğrencilerimizin akademik başarıları yeterli değil.”

MY15: “Okula akademik başarısı düşük öğrenciler gelmektedir.”

MY16: “Akademik başarı düşük ve orta seviye.”

M1: “İmam Hatip Ortaokulu dışında gelen öğrenciler meslek derslerine direnç gösteriyor.”

M4: “...Okulumuz tercih eden öğrencilerin akademik seviyeleri o kadar düşük ki biz yeniden 4 işlem ve okuma yazma, anlama çalışmalarıyla geçmişten gelen eksiklikleri kapatmaya çalışıyoruz. Bu da bizi geriden başlamaya itiyor...”

M10: “Öğrenciler öğrenmede isteksiz, akademik başarıları yetersiz.”

MY16: “Öğrenciler davranış bakımından sorun yaşamıyor; ancak akademik başarıda olumsuzluklar var, Akademik Takip Komisyonu kuruldu.”

M15: “İlçemiz özelinde akademik başarısı yüksek olan birkaç öğrencinin dışında ortaokul bazında akademik başarısı en düşük öğrenciler okulumuzu tercih etmekte. İlçenin dağlık ve köylerinin de dağınık olması sebebiyle öğrenci davranışlarında istendik değişiklikleri ortaya koymak zorlaşmakta. Velilerin öğrencilere ve okula karşı ilgisizliği de durumu iyice zora sokmaktadır.”

MY8: “Öğrencilerin çoğunluğu yurttta kalıyor; veliler tarım/ticaretle meşgul, işbirliğinde zorlanıyoruz.”

M13: “Öğrencilerimiz dezavantajlı çevreden geliyor; teknoloji bağımlılığı, derslere ilgisizlik, şiddet eğilimi görüyoruz.”

MY14: “Dikkat eksikliği; teknoloji bağımlılığı (telefon, tablet vb.) derslere olumsuz etki yapıyor.”

M4: “Öğrenci davranışlarında ciddi sorun yok ama sosyal medya ve cep telefonu bağımlılığı aile kontrolüyle çözülebilir.”

M7: “Öğrenciler bazı değerlerden yoksun; dürüstlük eksik, kolay yalan söylüyorlar, ders çalışma disiplini yok.”

Bu veriler, İmam Hatip Ortaokullarındaki öğrenci kaynaklı sorunların yalnızca bireysel eksikliklere indirgenemeyeceğini, aksine öğrencilerin öğrenme süreçlerini etkileyen çok yönlü ve sistemik unsurların dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Aşağıda bu analiz tematik başlıklar çerçevesinde özetlenmiştir:

- Bilişsel ve Akademik Yetersizlikler

En yüksek frekansa sahip olan akademik hazırlık ve başarı eksiklikleri (n=11), öğrencilerin öğrenme sürecine yeterli düzeyde hazırlıklı gelmediğini ve temel bilgi-beceri düzeylerinde ciddi açıklar bulunduğunu göstermektedir. Bu ise, pedagojik müdahale ve öğrenme desteği ihtiyacını ortaya koymakta, eğitim sürecinde telafi ve destekleme mekanizmalarının önemini vurgulamaktadır.

- Motivasyonel ve Tutumsal Engeller

Motivasyon, katılım ve tutum sorunları (n=5), öğrencilerin akademik ilgisizlik, düşük katılım ve öğrenmeye karşı isteksizlik gibi problemler yaşadığını göstermektedir. Bu tür sorunlar, bireysel öğrenme arzusu kadar okul iklimi, öğretmen tutumları ve aile desteği gibi dışsal faktörlerle de ilişkilidir.

- Sosyo-Ekonomik Eşitsizlikler

Sosyo-ekonomik ve çevresel dezavantajlar (n=2), öğrencilerin ev ve çevre koşullarının eğitsel başarıya olumsuz yansıdığını göstermektedir. Ailelerin gelir düzeyi, kültürel sermaye eksikliği ve sosyal destek ağlarının zayıflığı gibi etkenler öğrencilerin okul başarısını doğrudan etkilemektedir.

- Teknoloji ve Dikkat Sorunları

Teknolojik bağımlılık ve dikkat dağınıklığı (n=2), dijital çağın öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerine işaret etmektedir. Özellikle kontrolsüz ekran kullanımı, dikkat süresinin azalması ve bağımlılık eğilimleri gibi sorunlar, eğitim sürecini sekteye uğratan önemli etmenlerdir.

- Davranışsal ve Değer Temelli Sorunlar

Davranış, disiplin ve değer eksiklikleri (n=2), öğrencilerin tutum ve davranışlarında görülen olumsuzlukların hem bireysel gelişimi hem de sınıf içi öğrenme ortamını etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu tespit, değerler eğitimi ve rehberlik uygulamalarının önemini artırmaktadır.

2.4 Veli Katılımı ve Destek

Burada okul yöneticileri tarafından veli katılımı ve desteği ilgili sorunlara dair belirtilen olumsuz yaklaşımlar ele alınmıştır. Buna göre yöneticilerin veli sorunlarına ilişkin değerlendirmeleri Tablo 7’de yer almaktadır.

Kodlar	Açıklama	n
Beklenti ve Motivasyon Uyumsuzlukları	Velilerin okuldan beklentileriyle okulun misyonu arasında algı farkı; düşük katılım motivasyonu	5
Veli Yeterlilik ve Bilgi Eksikliği	Velilerin eğitim süreçlerine dair bilgi eksiklikleri; çocuk gelişimini izleyememe	5
Sosyo-Ekonomik ve Coğrafi Engeller	Ekonomik ve coğrafi koşulların veli katılımını sınırlandırması	4
Aşırı Müdahale ve Sahiplenme Davranışları	Velilerin okul yönetimine gereğinden fazla müdahil olma eğilimleri	1
Toplam		15

Tablo 7 Okul İdarecilerinin Velilerle İlgili Karşılaştıkları Sorunlar

İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticilerin görüşlerine göre veli katılımı ve desteğine ilişkin sorunlar çok boyutludur ve okul-aile iş birliğini doğrudan etkilemektedir. En sık dile getirilen sorun alanları beklenti ve motivasyon uyumsuzlukları ile veli yeterlilik ve bilgi eksikliğidir (n=5). Velilerin eğitimden yalnızca akademik başarı beklentileri, değerler eğitimi misyonunu yeterince kavrayamamaları ve düşük katılım motivasyonları bu başlık altında toplanmaktadır. Ayrıca velilerin eğitim süreçlerine dair bilgi yetersizlikleri (n=5), çocuklarının gelişimini izlemelerini ve desteklemelerini zorlaştırmaktadır. Sosyo-ekonomik ve coğrafi engeller (n=4) başlığı altında, kırsal bölgelerde yaşayan ya da ekonomik zorluklar yaşayan velilerin okulla yeterince etkileşim kuramadıkları vurgulanmıştır. Daha az sıklıkla ifade edilen ancak dikkat çeken bir diğer sorun ise aşırı müdahale ve sahiplenme davranışlarıdır (n=1). Burada bazı velilerin okulun karar alma süreçlerine müdahil olmaya çalıştıkları belirtilmiştir. Genel olarak veli katılımındaki sorunlar sadece niceliksel değil, niteliksel boyutlarıyla da değerlendirilmelidir. Bu bağlamda okul-aile iş birliğinin güçlendirilmesi için veli eğitimi, etkili iletişim stratejileri ve toplumsal farkındalık artırıcı uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Okul idarecilerinin veli sorunlarına dair yaklaşımları şu şekildedir:

M1: “Velilerin akademik başarıyı öncelemesi, mesleki yarışmalara katılımı desteklememesi.”

M3: “Velilerin okul ve öğretmenlerle iletişimi genel olarak olumlu olmakla birlikte, veli ve öğrencinin okulla ilgili beklentisi farklılaştığı için genel sorun bu farklılaşmayı gidermeye yönelik iletişime doğru yönelmektedir. Bunun dışında bir problem görülmemektedir.”

MY2: “Bölgedeki velilerin çoğunluğu esnaf ve müteahhit; beklentileri sınırlı, motivasyon düşüklüğü.”

MY7: “Okul-aile birliğini sağlayamıyoruz; çocuklar için işbirliği yapmakta zorlanıyoruz.”

MY5: “İlgisiz veli; maddi-manevi destek sunan az, beklentileri yüksek.”

M4: “Veliler eğitimi tamamen okula bırakıyor; evde yeni ortam davranış değiştiriyor, aile desteği olmadan eğitimin bir ayağı eksik kalıyor.”

M3: “Velilerle iletişim genel olarak olumlu; ancak beklenti farklılığı nedeniyle iletişimi bu farklılığı gidermeye odaklamalıyız.”

MY13: “Bizim gibi okullarda veli işbirliği nerdeyse yok hükmünde, veli ilgisiz, çocuğunu okuluyla ilgili hiç bir bilgisi olmayan veli var hangi şube- numarayı bilmeyi bırakın hangi sınıfta kaçınıcı sınıfı okuyor onu bilmeyen var, normal ders programını sınavlarını bilenleri bırak sorumluluk sınavlarından haberdar değiller. Çocuklara sorduklarını zannetmiyorum. Bir toplantı olacağı zaman bütün idare her yoldan haber gönderir veliye sınıf öğretmenleri velileri tek tek arar ama katılım %20 bulmaz genelde. Öğrencilerde haber vermiyor ya da velileri sorunca toplantıyı önemsizleştiriyor zannımca. Onlarda iş bahanesiyle gelmiyor anladığım.”

MY11: “Veliler öğrencilerine karşı ilgisiz; sorumluluklarını yerine getirmiyorlar.”

MY7: “Veli bilgisiz ve ilgisiz; okul-aile birlikteliği sağlayamıyoruz.”

M7: “Diğer okullarda da olduğu gibi kırsal bölgelerde velilerin okula gelmelerinde sıkıntılar yaşanıyor.”

M13: “Velilerin geneli çocuklarıyla ilgilenmiyor, çalışıyorlar, boşanmış aile ve özellikle babası cezaevinde olan öğrencilerimiz fazla.”

M14: “Velilerimizle olan iletişim üst seviyelerde değil. Okulumuzu nadir ziyaret etmektedirler. Yaşanan, önemli kayda değer bir problem yok. Ancak, eğitim sistemimizin en önemli paydaşı olan velilerimizi yoğun bir şekilde sistemimize entegre etmek istiyoruz. Çoğu kırsalda köylerde yaşadıkları için gerekli iletişim kalitesine ulaşamıyoruz. Daha çok telefonla görüşmeler yapmaktayız. Okul aile birliği toplantımızda farkındalık oluşturma adına bilgilendirme yapıldı. Etkisi kısa sürdü.”

MY8: “Öğrencilerin çoğunluğu yurttan kalıyor; veliler tarım/ticaretten meşgul, işbirliği güç.”

MY10: “Veliler okulu aşırı sahipleniyor; beklentileri karşılanmadığında öğretmen ve yöneticileri yıpratıcı girişimlerde bulunuyorlar.”

Velilerle ilgili veriler ışığında yapılan analiz, İmam Hatip Ortaokullarında veli katılımına ilişkin sorunların hem niteliksel hem de yapısal boyutlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcı idarecilerin görüşlerine göre bu sorunlar, yalnızca velilerin fiziksel katılım eksikliğiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda velilerin eğitim süreçlerini algılama biçimleri, katılım motivasyonları, bilgi düzeyleri ve okulun yönetim yapısına yaklaşımları gibi faktörlerle de yakından ilişkilidir. Konuya dair temel analiz bulguları şöyle belirtilebilir:

- Beklenti ve Motivasyon Uyumsuzluğu

Velilerin büyük bir kısmı, okuldan beklentilerini akademik başarıyla sınırlamakta, değerler eğitimi gibi İmam Hatip Ortaokullarının özgün misyonlarını ya yeterince kavrayamamakta ya da ikinci plana atmaktadır. Bu durum, okulun amaçları ile velilerin bakış açısı arasında pedagojik bir boşluk yaratmaktadır.

- Yetersiz Veli Bilinci ve Eğitimi

Velilerin eğitim süreçlerine dair bilgi eksiklikleri, çocuklarının öğrenme sürecine yeterince destek olamamalarına ve öğretmenlerle kurmaları gereken sağlıklı iletişimin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu, pedagojik eşgüdüm eksikliği olarak değerlendirilebilir.

- Sosyo-ekonomik ve Coğrafi Dezavantajlar

Kırsal bölgelerde ya da ekonomik yetersizlik içinde yaşayan velilerin fiziksel olarak okul etkinliklerine katılımı sınırlıdır. Bu durum, velilerin çocuklarının eğitime dolaylı yoldan katkıda bulunma imkânlarını da azaltmaktadır. Sosyo-mekânsal eşitsizlik burada belirleyici bir etkidir.

- Aşırı Müdahale ve Sahiplenme

Bazı veliler, okul yönetimi ve öğretim süreçlerine aşırı müdahale etme eğilimindedir. Bu durum, profesyonel karar alanlarının sınır ihlali olarak değerlendirilmekte ve okulun idari işleyişini sekteye uğratabilmektedir.

2.5 Öğretim Programı ile İlgili Sorunlar

Bu kısımda okul yöneticileri tarafından öğretim programı ile ilgili sorunlara dair belirtilen olumsuz yaklaşımlar ele alınmıştır. Buna göre yöneticilerin öğretim programı sorunlarına ilişkin değerlendirmeleri Tablo 8’de yer almaktadır.

Kodlar	Açıklama	n
Müfredat İçeriği ve Ders Dağılımı	Müfredatın öğrenci ihtiyaçlarına uyumsuzluğu, ders içeriklerinin güncellik ve denge sorunları.	5
Öğrenci Hazırlık, İlgi ve Motivasyon Eksiklikleri	Öğrencilerin bazı derslere hazır olmaması, düşük ilgi ve motivasyon düzeyi.	3
Uygulama Alanı ve Etkinlik Yetersizlikleri	Uygulamalı dersler ve etkinliklerin mekânsal/yapısal sınırlılıklar nedeniyle uygulanamaması.	3
Ölçme ve Değerlendirme Süreçlerindeki Görecelilik	Standart dışı ve işlevsiz ölçme araçları, değerlendirmede netlik eksikliği.	3
Zaman Yönetimi, Ders Saatleri ve Ek Pekiştirme İhtiyacı	Ders süresi yetersizliği, tekrar ve destek etkinliklerinin eksikliği.	3
Öğretmen Yeterlilikleri ve Direnç	Bazı öğretmenlerin yeniliklere uyumda isteksizliği ve direnç göstermesi.	2
Toplam		19

Tablo 8 Okul İdarecilerinin Öğretim Programı İle İlgili Karşılaştıkları Sorunlar

İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan yöneticilerin görüşleri, müfredat uygulamalarında yapısal ve uygulamaya dönük çok boyutlu sorunlara işaret etmektedir. En sık dile getirilen konu müfredat içeriği ve ders dağılımıdır (n=5). Burada ders içeriklerinin güncellik ve uygulama açısından yetersizliği ile ders saatlerindeki dengesizlikler öne çıkmaktadır. Öğrenci hazırlık, ilgi ve motivasyon eksiklikleri (n=3) de önemli bir sorun olarak belirtilmiştir. Özellikle dinî derslere yönelik düşük ilgi vurgulanmıştır. Uygulama alanı yetersizlikleri, zaman yönetimi ve pekiştirme ihtiyacı ile ölçme-değerlendirme sorunları (her biri n=3), müfredatın etkin uygulanmasını zorlaştıran faktörler arasında yer almıştır. Ayrıca bazı öğretmenlerin müfredat değişimlerine direnç göstermesi ve yeterlilik eksiklikleri de dile getirilmiştir (n=2). Bu bulgular, müfredat uygulamalarının yalnızca içerik değil, öğrenci, öğretmen ve fiziki koşullarla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Buna dair yöneticilerin değerlendirmeleri şöyledir:

M5: “Müfredat içerik bakımından daha da zenginleştirilmeli.”

M4: “Müfredat içerik olarak gayet iyi uygulamada sorun yok. Etkinlikler daha çok yapılmalı ve Okul-Cami ayrılmaz bir yekpare olmalı.”

MY8: “Mesleki seçmeli derslerin yoğunluğu, sosyal-duygusal gelişime katkı sunan seçmelere (Beden Eğitimi, Müzik, Resim) zaman bırakmıyor.”

M15: “Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulu ile İmam-Hatip programı eş zamanlı uygulanıyor; içerik ve uygulama dengesi sorunları yaşanıyor.”

MY17: “Öğrenciler sözel derslere odaklanıyor; sayısal dersler geri planda kalıyor.”

M13: “Nakil gelen öğrenciler Kur’an ve Arapça derslerinde altyapı eksikliği nedeniyle güçlük yaşıyor.”

MY10: “Ders yükü fazla; altyapısı olmayan öğrenciler meslek derslerinde zorlanıyor, şikâyet ediyor.”

MY12: “Akademik hazırlık düzeyi yetersiz; müfredatı yetiştirmede zorluk.”

MY2: “Sadeleştirilmiş Maarif Modeli olumlu; ancak ek uygulama alanları için destek gerekiyor.”

MY5: “Uygulamaya yönelik dersler konulmalı. Müzik öğretmeni olmadığı için kültür ve sanatta zorlanıyoruz. Kitaplar okulun durumuna göre hazırlanmalı. Ortak sınavların soruları okul türüne göre hazırlanmalı.”

MY8: “Mesleki seçmeli derslerin de yoğun olması öğrenciler üzerinde daha fazla akademik anlamda çalışma gerekliliğini doğuruyor. Ancak asıl sorunun kısıtlı ders saatlerinden dolayı diğer seçmeli derslere zaman kalmaması olduğunu düşünmekteyim. Bu yaş grubu için çok faydalı olabilecek, sosyal ve duygusal olarak gelişimlerine katkı sağlayacak ‘Beden Eğitimi, Müzik, Resim’ gibi seçmeli dersleri ya hiç göremiyorlar ya da az ders saati görüyorlar.”

MY1: “Değerlendirme süreçleri göreceli ve öznel işliyor.”

MY13: “Mesleki ders değerlendirmeleri, müfredatın gerektirdiği düzeyin çok altında kalıyor; ölçme standardı dışına çıkılıyor.”

MY14: “Ortak sınav soruları, okul türüne göre uyarlanmalı.”

M7: “Alan ders saatleri fazla; azaltılırsa daha çok öğrenci tercih edecek.”

M10: “Zamanın ve ders saatlerinin az olması.”

MY14: “Müfredat yoğunluğu nedeniyle ek pekiştirme ders saatlerine ihtiyaç var.”

M8: “Öğrenci seviyesinin üzerinde kalan içerikler; öğretmenler yeniliklere direnç gösteriyor.”

MY15: “Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin uygulanmasında zaman sıkıntısı oluşmaktadır. Öğretmenler sanal içerikler ve materyal yönünden desteklenmeli (EBA, OGM Materyal ve MEBİ uygulamasında güzel içerikler var.”

Yapılan mülakatlara dayanan bulgular, İmam Hatip Ortaokullarında müfredat uygulamalarının çok katmanlı sorun alanlarıyla karşı karşıya olduğunu ve bu sorunların hem yapısal hem de uygulama düzeyinde etki doğurduğunu göstermektedir. Bulgulara yönelik analiz şu şekilde özetlenebilir:

- Yapısal Sorunlar (Müfredat İçeriği ve Ders Dağılımı)

Katılımcılar müfredatın, öğrenci ilgilerine yeterince hitap etmediğini, içeriğin güncel olmadığını ve haftalık ders dağılımlarında denge sorunları yaşandığını ifade etmiştir. Bu, müfredatın pedagojik hedefleri gerçekleştirme kapasitesini sınırlayan bir temel sorundur.

- Öğrenci Kaynaklı Zorluklar (Hazırlık ve Motivasyon Eksikliği)

Düşük hazırbulunuşluk, özellikle dinî derslerde öğrencilerin derse karşı ilgisizliği ve düşük motivasyonu, müfredatın işlenişini olumsuz etkileyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, hem öğrenci başarısını hem de öğretim sürecinin verimliliğini düşürmektedir.

- Uygulama Koşullarındaki Kısıtlılıklar

Uygulamalı derslerdeki alan yetersizlikleri, etkinlik planlamalarında karşılaşılan engeller ve ders saatlerinin yetersizliği gibi sorunlar, sadece müfredatın kâğıt üzerindeki yapısını değil, sahadaki uygulanabilirliğini de zora sokmaktadır.

- Değerlendirme ve Pekiştirme Eksiklikleri

Ölçme ve değerlendirme süreçlerinde standart eksikliği ve pekiştirici etkinliklerin yeterince planlanamaması, öğrenme çıktılarına olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, programın etkililiğinin izlenebilirliğini azaltmaktadır.

- Öğretmen Yeterliliği ve Direnci

Bazı öğretmenlerin yeni müfredata uyum sağlayamaması ya da direnç göstermesi, uygulama sürecinin en zayıf halkalarından birini oluşturmaktadır. Bu durum, öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim ihtiyacını gündeme getirmektedir.

2.6 Bulgular ve Yorumlar

Bu araştırma, Aydın ilindeki İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan okul yöneticilerinin deneyimlerine dayanarak okul yönetiminde karşılaşılan temel sorun alanlarını beş başlıkta toplamaktadır: fiziksel altyapı, öğretmenlerle ilgili sorunlar, öğrencilerle ilgili sorunlar, veli katılımı ve destek, öğretim programı/ölçme-değerlendirme. Bulgular, bu alanların birbirini besleyen, yönetim kapasitesini doğrudan etkileyen çok katmanlı bir sorun yapısına işaret etmektedir.

- Fiziksel Altyapıya İlişkin Bulgular

Yöneticiler en yüksek ağırlıkla fiziksel altyapı sorunlarını vurgulamıştır. Konum, erişilebilirlik ve güvenlik güçlükleri, eski/sağlıksız binalar ve donatı yetersizliği, bakım-onarım süreçlerindeki kurumsal gecikmeler, destek personel eksikliği ve teknik sistem arızaları öğrenme ortamının sürekliliğini zayıflatmaktadır. Bu tablo, eğitim-öğretim akışını aksattığı gibi okul yönetiminin zaman ve kaynak planlamasını da zorlaştırmaktadır. Bulgulara göre güvenlik/erişilebilirlik öne çıkarken, yapı-malzeme kalitesi ve mekânsal yetersizlikler, bakım-onarım gecikmeleri ile destek personeli ve teknik arızalar izlenmektedir. Bunların dışında geçici taşınmalar da ek bir risk olarak belirtilmektedir.¹⁸

Altyapıdaki süreksizlik, okul iklimi ve öğretim süreçlerinde zincirleme etki üretmektedir. Fiziksel koşullar, yalnızca “teknik” bir mesele değil, yönetimsel eşgüdüm ve

¹⁸ Aşlamacı, “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar”, 68-70.

kaynak tahsisi sorunudur. Bu nedenle çözüm, merkezi yatırımların yerel bakım-onarım ve insan kaynağı planlamasıyla entegre edilmesini gerektirir.

- Öğretmenlerle İlgili Bulgular

Öğretmen boyutunda öne çıkanlar: öğretim yöntemlerinde sınırlılık, iletişim ve motivasyon eksiklikleri, nitelikli öğretmen temini/insan kaynakları yönetimi, mesleki gelişim ve kurumsal bağlılık düşüklüğü, değer temelli eğitim vizyonu ile uyumsuzluk, işbirliği-çatışma, teknolojik yeterlik ve sistemik destek/teşvik eksikliği sorunları. Bu dağılım, bireysel yeterliklerin ötesinde, kurumsal işleyiş ve sistemsel destek mekanizmalarının da zayıf noktalarına işaret eder.¹⁹

Öğretmen niteliğinin sürdürülebilir iyileştirilmesi, hedefli hizmet içi eğitim, okul içi mesleki öğrenme toplulukları ve performans geri bildirim döngülerinin işler hale getirilmesini gerektirir. Ayrıca okul türünün vizyonu ile kültürel-ideolojik uyumun şeffaf kriterlerle yönetilmesi önemli bir husustur.

- Öğrencilere İlişkin Bulgular

En baskın bulgu bilişsel/akademik yetersizliklerdir: öğrenciler temel bilgi-becerilerde açıklarla gelmekte bu da öğretimi telafi odaklı hale getirmektedir. Bunu motivasyon/katılım/tutum sorunları izler. Daha düşük sıklıkta sosyo-ekonomik dezavantajlar, teknoloji bağımlılığı/dikkat dağınıklığı ve davranış/değer temelli sorunlar raporlanmıştır. Bu tablo, bireysel etmenlerin yanında çevresel ve yapısal koşulların da öğrenme çıktıları üzerindeki etkisini göstermektedir.²⁰

Öğrenci başarısının artırılması, erken tanı ve telafi programları, rehberlik-motivasyon paketleri, dijital hijyen politikaları ve aile destek hatları gibi çoklu müdahalelerin okul düzeyi izleme-değerlendirme ile eşgüdümlemesini gerektirir.

- Veli Katılımına İlişkin Bulgular

Sorun, niceliksel katılım düşüklüğünden öte niteliksel bir uyumsuzluk taşımaktadır: velilerin okuldan beklentileri ile okulun eğitim felsefesi arasında açılan mesafe, bilgi yetersizliği, eğitimi tamamen okula havale etme eğilimi ve kimi durumlarda aşırı müdahale davranışları, okul-aile işbirliğini zayıflatmaktadır.²¹

Etkili bir işbirliği için veliye yönelik farkındalık ve yetkinlik programları, kanal çeşitlendirmesi (yüz yüze-dijital) ve rollerin netleştirilmesi (sınır ihlallerini önleyen protokoller) gereklidir.

- Öğretim Programı ile İlgili Bulgular

Katılımcılar, mevcut programların öğrenci profiline uyumu ve içerik güncelliği açısından zayıflıklar taşıdığını, ders saatlerinin dengesiz dağıldığını ve uygulama alanı/zaman kısıtlarının sosyal/uygulamalı dersleri sınırladığını belirtmiştir. Standart dışı ölçme-değerlendirme ve pekiştirme eksikliği de öğrenme çıktılarının izlenebilirliğini düşürmektedir.

¹⁹ Aşlamacı, “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar”, 60-64; Abdulkadir Çekin, “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma”, *The Journal of Academic Social Science Studies* (2015), 85-100; Ahmet Koç, “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2009), 131-174.

²⁰ Hamza Aktaş, “Genel ve İmam-Hatip Ortaokul Öğrencilerinin Okula Bağlanma Düzeyleri”, *Journal of Turkish Studies* (2017), 335-358; İbrahim Aşlamacı - Emrah Eker, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/32 (2016), 7-38.

²¹ Aşlamacı, “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar”, 64-67, 77.

Ayrıca müfredat değişimlerine direnç ve öğretmen yeterlik açıkları uygulamanın zayıf halkalarıdır.²²

Programın etkili işletimi için yerel bağlama uyarlanmış taksonomi ve zaman çizelgesi, uygulama odaklı öğrenme alanları, standart ve şeffaf ölçme araçları, pekiştirme/tekrar mekanizmaları ve uygulayıcıya (öğretmen) yönelik geçiş desteği birlikte kurgulanmalıdır.

Genel Değerlendirme

Genel tablo, okul yönetiminin yalnızca “tekil sorunlara hızlı çözümler” üretmesiyle düzelemeyecek sistemik bir bütüne işaret etmektedir. Fiziksel ortam-öğretmen niteliği-öğrenci profili-veli işbirliği-program/ölçme eksenleri eşzamanlı ve eşgüdümlü ele alınmalıdır. Aksi halde bir alandaki iyileşme, diğerindeki darboğazlar nedeniyle kalıcılaşamayacaktır. Bu nedenle merkezi tasarım (yatırım, standart, politika) ile yerel uygulama kapasitesi (insan kaynağı, zaman çizelgesi, izleme-değerlendirme, paydaş iletişimi) arasında kurumsal köprüler güçlendirilmelidir. Araştırmanın bulguları, iyileştirmenin bütüncül stratejiler gerektirdiğini ve tekil müdahalelerin sınırlı etki ürettiğini açık biçimde göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bulgular, İmam Hatip Ortaokullarındaki yönetimsel güçlüklerin birbirinden bağımsız “tekil arızalar”dan ziyade, fiziksel altyapı, öğretmen, öğrenci, veli katılımı ve program/ölçme eksenlerinin karşılıklı etkileşimi içinde ortaya çıktığını göstermektedir. Bu nedenle sorunların “nerede” görüldüğünden çok, alanlar arası geri besleme yollarının okulun toplam yönetim kapasitesini nasıl şekillendirdiğine odaklanmak gereklidir.

Altyapı, yalnızca derslerin yürütülme koşullarını değil, pedagojik uygulamaların çeşitliliğini ve ölçme süreçlerinin güvenilirliğini belirleyen etkinleştirici bir koşul olarak öne çıkmaktadır. Erişim-güvenlik, mekân ve donatı yetersizlikleri ile bakım-onarım gecikmeleri, uygulama temelli etkinlikleri sınırlandırarak programın derinliğini zayıflatmakta ve yönetimin zaman/kaynak planlamasını zorlaştırmaktadır.

Öğretmen boyutunda görülen yöntem çeşitliliği ve iletişim-motivasyon sınırlılıkları, aslında insan kaynağı yönetimi ve sürekli mesleki gelişim tasarımıyla yakından ilişkilidir. Kurumsal vizyonla uyumsuzluk, aidiyet ve işbirliği kanallarını daraltarak öğrenen örgüt kültürünü geciktirmektedir. Bu tablo, öğretmen niteliğinin bireysel yeterlikten ibaret görülmemesi, atama politikaları, hedefli hizmet içi eğitim ve okul içi mesleki öğrenme topluluklarıyla bütüncül biçimde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öğrenci cephesinde akademik hazırlık eksiklikleri ve motivasyon sorunları, teknoloji kaynaklı dikkat dağınıklığı ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerle birleştiğinde katılım ve devamlılık üzerinde çarpan etkisi üretmektedir. Etkili müdahale, rehberlik-telafi paketlerinin müfredat temposu ve ölçme takvimi ile senkronize edilmesine bağlıdır. Aksi hâlde programın kapsamı, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyiyle çatışır.

Veli katılımı, nicelikten çok nitel uyum problemine işaret etmektedir. Okulun misyonu ile veli beklentileri arasındaki algısal mesafe ve bilgi eksiklikleri, kimi bağlamlarda aşırı müdahaleyle birleşerek işbirliğini zayıflatmaktadır. Çözüm, toplantı sıklığını artırmaktan ziyade misyonun ortak müzakere ile netleştirilmesi, veli okuryazarlığının geliştirilmesi ve erişilebilir çok kanallı iletişim düzeneklerinin kurulmasıdır.

²² Aşlamacı, “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar”, 67-68.

Müfredat ve ölçme-değerlendirme alanında görülen merkezî tasarım–yerel uygulama gerilimi, ders dağılımı ve içerik güncelliği kadar uygulama alanı ve standart ölçme araçları ihtiyacını da görünür kılmaktadır. Öğretmen yeterlikleri ve öğrenci profiliyle uyum gözetilmeden yapılan genişletmeler sahadaki etkiyi sınırlamaktadır. Bu nedenle bağlamsal uyarlama kapasitesi, yönetsel bir öncelik olarak ele alınmalıdır.

Genel olarak kalıcı iyileşme parçalı müdahalelerle değil, alanlar arası bağımlılıkları gözetken entegratif bir yönetim çerçevesi ile mümkündür: altyapı yatırımlarının hızlandırılması, öğretmen istihdamı ve mesleki öğrenmenin yeniden kurgulanması, rehberlik-değerler eğitiminde bütüncül yaklaşım, veli işbirliğinin yeniden tasarımı ve program-ölçme süreçlerinin bağlamsal uyarlanması aynı stratejik planın bileşenleri olarak yürütülmelidir.

Sonuç

Bu çalışma, Aydın'daki İmam Hatip Ortaokullarında görevli müdür ve müdür yardımcısının deneyimlerine dayanan nitel durum çalışması bulgularını tematik içerik analiziyle ortaya koymuştur. Sonuçlar, yönetsel sorunların bireysel aktörlere indirgenemeyecek ölçüde mekânsal, kurumsal, pedagojik ve toplumsal katmanlara yayıldığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde okul işlevselliğini ise beş iç içe alandaki etkileşimin belirlediğini göstermektedir: fiziksel altyapı, öğretmen, öğrenci, veli katılımı, müfredat/ölçme. Kalıcı dönüşüm, bu alanların eşzamanlı ve bağlamsal uyarlanmasıyla mümkündür.

Somut olarak altyapı (konum, erişim-güvenlik, donatım, bakım-onarım) pedagojik çeşitliliği belirleyen bir etkinleştirici koşuldur. Öğretmen boyutunda yöntemsel çeşitlilik, iletişim-motivasyon ve aidiyet, istihdam politikaları ve sürekli mesleki gelişim düzenekleriyle doğrudan bağlantılıdır. Öğrenci hazırbulunuşluğu ve motivasyonu, sosyo-ekonomik koşullar ve dijital dikkat sorunlarıyla kesişerek katılım/devamlılık üzerinde çarpan etkisi üretir. Müfredat/ölçme alanında içerik–zaman dengesi, uygulama alanı ve standart değerlendirme eksikleri sahadaki etkiyi sınırlamaktadır. Bu da merkezî tasarımın yerel kapasiteyle uyumu gereğini güçlendirmektedir.

Politika ve uygulamada önerilen yol haritası, alanlar arası entegrasyona dayalı bir iyileştirme mimarisidir: altyapı yatırımlarının artırılması ve bakım-onarımda yerel yetkinin güçlendirilmesi; okul türüyle uyumlu, liyakate dayalı öğretmen istihdamı ve hedefli hizmet-içi gelişim; telafi-takviye ile dijital okuryazarlık programları; misyon temelli, çok kanallı ve erişilebilir veli iletişimi; müfredat/ölçmenin bağlama duyarlı uyarlanması ve kurumlar arası koordinasyon.

Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Fiziksel Altyapı ve Kurumsal Destek

- Okul binalarının konum, erişilebilirlik ve güvenlik açısından yeniden değerlendirilmesi,
- Bakım-onarım süreçlerinde yerel yöneticilere daha fazla yetki ve kaynak aktarılması,
- Temizlik, teknik destek ve güvenlik personelinin sayısal olarak yeterli hâle getirilmesi.

Öğretmen Niteliğinin Artırılması

- İmam Hatip Ortaokulu özelinde öğretmen istihdam politikalarının liyakat ve uyum temelli yeniden yapılandırılması,
- Hizmet içi eğitimlerin içerik ve katılım açısından zorunlu ve işlevsel hâle getirilmesi,
- Değer temelli eğitimi pedagojik pratiğe dönüştürebilecek öğretmen profillerinin desteklenmesi.

Öğrenciye Yönelik Destekleyici Programlar

- Akademik eksiklikleri gidermeye yönelik telafi ve takviye programlarının yaygınlaştırılması,
- Dijital okuryazarlık ve teknoloji kullanımı konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılması,
- Değerler eğitiminin sınıf dışı etkinliklerle desteklenmesi.

Veli Katılımının Güçlendirilmesi

- Veli bilgilendirme toplantıları ve seminerlerle okulun misyonunun açık biçimde paylaşılması,
- Kırsal bölgelerde dijital iletişim araçları üzerinden veli-okul etkileşiminin teşvik edilmesi,
- Okul aile birliği faaliyetlerinin kurumsal destekle sürdürülebilir hâle getirilmesi.

Müfredat Uygulamalarının İyileştirilmesi

- Ders içeriklerinin sadeleştirilerek öğrenci seviyesine uygun hâle getirilmesi,
- Uygulamalı dersler için fiziksel ve zamansal alanların planlanması,
- Ölçme-değerlendirme süreçlerinin standartlaştırılması ve okul türüne özgü hale getirilmesi.

Kaynakça

- Aktaş, Hamza. “Genel ve İmam-Hatip Ortaokul Öğrencilerinin Okula Bağlanma Düzeyleri”. *Journal of Turkish Studies*, (2017), 335-358.
- Aşlamacı, İbrahim – Eker, Emrah. “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/32 (2016), 7-38.
- Aşlamacı, İbrahim. “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma”. *Journal of Turkish Studies*, (2017), 49-80.
- Baltacı, Ali. “Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar”. *Bilimname* 40 (2019), 375-406. <https://doi.org/10.28949/bilimname.567258>.
- Bayrakdar, Hilal– Keskiner, Emine. “DKAB Öğretmenlerine Göre İmam Hatip Ortaokullarında Din Eğitimi: İstanbul İli Örneği”. *Talim* 8/2 (Aralık2024), 209-232.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018.
- Çekin, Abdulkadir. “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (2015), 85-100.

- Dönmez, Burhanettin. “Müfettiş, Okul Müdürü ve Öğretmen Algılarına Göre İlköğretim Okulu Müdürlerinin Yeterlikleri”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 29/29 (Ekim 2002), 27-45.
- İEK, İlköğretim ve Eğitim Kanunu (Kanun No. 4306). *Resmî Gazete* 23084, (18 Ağustos 1997). Erişim 02 Haziran 2025. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4306.pdf>
- İEK, METK, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu (Kanun No. 4306). *Resmî Gazete* 23084, (18 Ağustos 1997). Erişim 05 Haziran 2025. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4306.pdf>
- İEK, İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun No. 6287). *Resmî Gazete* 28261, (11 Nisan 2012). Erişim 03 Haziran 2025. <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>
- Karateke, Tuncay. “2012 Sonrası MEB İstatistiklerinde İmam Hatip Ortaokulları/Liseleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10/4 (2021), 3868-3883. <https://doi.org/10.15869/itobiad.915541>
- Karateke, Tuncay. “İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Çalışma”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2015), 145-171.
- Kılıç, Mustafa. “İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur’ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/ 47 (January 2015): 69-106. <https://doi.org/10.15370/muifd.58509>
- Koç, Ahmet. “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2009), 131-174.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu. “İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelgesi”. TTKB. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_02/10103152_imamhatip_ortaokulu_hdc_2024_23.pdf
- METK, Milli Eğitim Temel Kanunu (Kanun No. 1739). *Resmî Gazete* 14574, (24 Haziran 1973). Erişim 03 Haziran 2025. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>
- Ozgur, Iren. *Islamic Schools in Modern Turkey: Faith, Politics, and Education*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Yıldırım, Ali - Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.